

SOPELIMEN

*Nesodden Historielags årsskrift
1996*

INNHOOLD

Beretning	s.4
Årsskriftet 10 år	s.6
Historien om Speiderhytta på Tjernsbråten	s.7
Mennesker jeg møtte	s.11
Barndommens grønne dal	s.14
Sosialt samvær - utedanseplasser	s.22
Elev på Jaer...	s.29

Layout, repro, trykk: Follo Grafisk as

BERETNING

Nesodden Historielag har 94 enkeltmedlemmer og 100 familie-medlemsskap.

Styret har i årsmøteperioden bestått av:

Randi Moe	Formann
Jan Rør	Nestformann
Sven Nordal	Kasserer
Kirsten Gullerud	Sekretær
Per Wetlesen	Styremedlem

Varamedlemmer:

Åste Eggen
Grete Fossum
Karen Beate Granerud

Bind II av Nesoddens Historie forelå ferdig i desember 1995.

Styret har hatt 5 møter i løpet av året.

Den 7.mars 1996 ble det arrangert møte på Sandvang. Anders Steinsholt, tidligere rektor ved Nesodden Realskole, fortalte om sin tid på Nesodden. Lokalet var fullsatt. Mange tidligere elever var tilstede.

16.juni gikk rusleturen i Spro-området. Bjørn Øhre orienterte om Sprodammene og istrafikken og om virksomheten i steinbruddet og i feltspatgruva. Styret benytter anledningen til å takke Øhre for arbeidet han utførte i forbindelse med rusleturen.

I juni deltok styret i møte i Varden leir sammen med representanter for Heimevernet og ordfører Eggen i anledning rydding og riving av området.

22/9 gikk rusleturen fra Haslum til Nesodden kirke - også dette en gammel kirkevei. Arbeidet var i det alt vesentlige utført av K.J.Bjerklund og Helge Hansen. De fulgte med på turen og fortalte om steder som ble passert. Styret takker for innsatsen.

Interessen for Nesoddens historie er stor blant befolkningen. Det bekreftes av oppslutningen om våre arrangementer.

10 år

er gått siden det første årsskriftet til Nesodden Historielag, årsskriftet som har fått navnet Sopelimen.

Ikke alle liker navnet. De finner en litt odiøs klang med tanke på Sopelimbygda. Å binde sopelimer var i mange år et yrke som ga inntekt til familier på Nesodden. Det sies at det var på plassen Bekkbråtan de første sopelimene ble bundet for salg.

"Sopelimbygda" har sitt opphav fra en bygderevy i 1930-årene. Det var stor arbeidsledighet på Nesodden som i landet forøvrig. "Fattigkassa" som de arbeidsløse ofte måtte ty til fikk økte uttellingene.

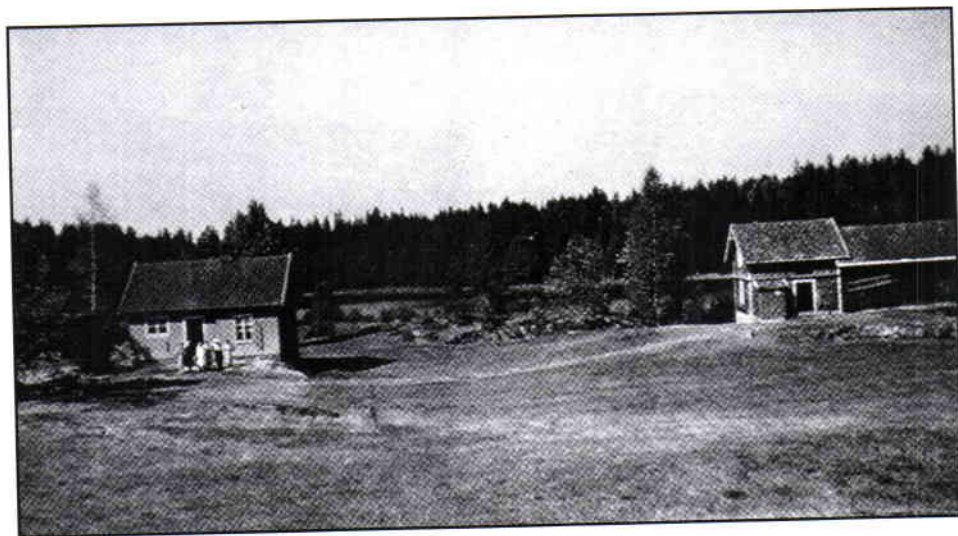
I Herredsstyret ble fremsatt flere forslag om hvordan folk kunne klare seg uten støtte fra det offentlige. Et av forslagene var å spikke sælapinner. Forslagsstilleren fikk tilnavnet "Sælapinn-Karl". Å binde sopelimer var et annet forslag. Om det kunne gi utkomme nok til å forsørge familier var det få som trodde på, heller ikke de som lagde et morsomt revynummer av det.

Men navnet "Sopelimen" er ment å være et minne om et arbeid som mange på Nesodden hadde som attåttnæring. Navnet skjemmer ingen, heter det.

Tjernsbråten speiderhytte

AV JONN PETERSEN

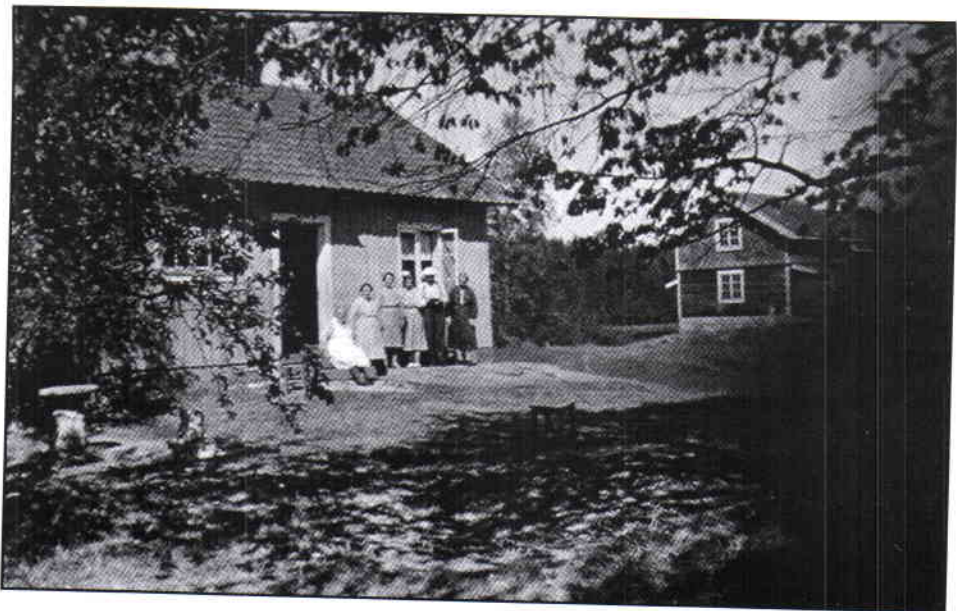
Vi vet ikke hvor gammelt Tjernsbråten er. Stedet er ikke nevnt i folketellingen av 1865. Først i 1891 står det at det var en bruker ved navn Ole Petersen, født 1848, og hustru Anna Olsdatter, født 1847.

Slik var gården Tjernsbråten da Ole og Anna m/12 barn bodde på den.

I tillegg til å være gårdbruker var Ole en ualminnelig dyktig gråsteinsmurer. Petter Olsen, eldste sønn, tok over Tjernsbråten sammen med sin hustru Julie. Petter var også en dyktig gråsteinsmurer og smed.

Våningshuset brant i 1951 og ble ikke bygget opp igjen. I 1935 kjøpte Herbrand Lofthus Svestad skog og Tjernsbråten

som han overlot til sin svigersønn Olav Kravik i 1944.

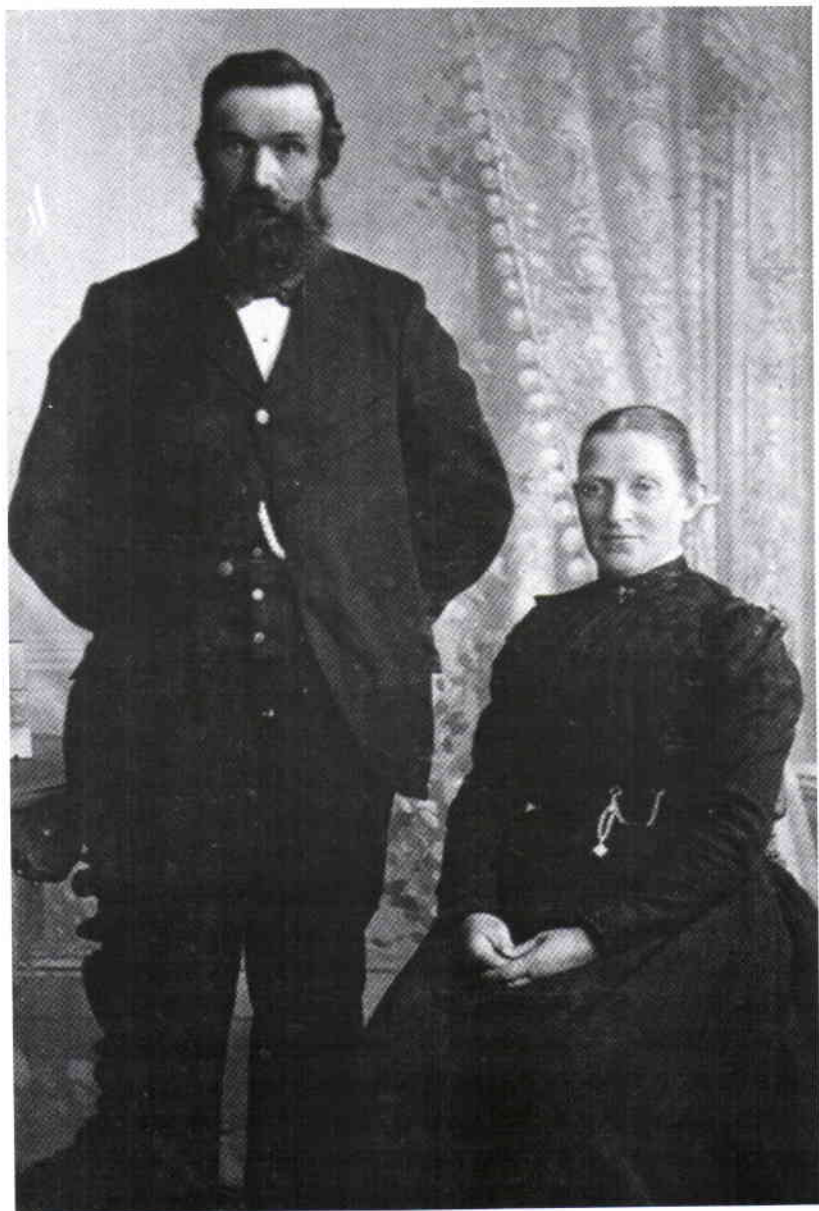
Han ga I Nesodden Speidergruppe ved Knut Strand tillatelse til å benytte uthuset mot å holde oppsyn med stedet. I 1958 hadde Follo krets samling der.

I 1961 startet II Nesodden Speidertropp, Fagerstrand, sammen med Knut Høkholt arbeidet med å ta ned låven og restaurere fjøset. Arbeidet stanset opp da Høkholt flyttet fra Nesodden.

I november 1967 kjøpte Nesodden Kommune Svestad skog, inkludert Tjærnsbråten for kr. 2.700.000,-.

Våren 1968 fikk Ungdomslaget Fremad og II Nesodden Speidertropp Fagerstrand, disposisjonsrett til Tjærnsbråten. Leder var Reidar Berg og Yngvar Jacobsen. De startet arbeidet med restaurering og reparasjon av tak og vinduer.

I september 1970 fikk II Nesodden Speidertropp overta Tjærnsbråten alene. De ville prøve å få en større gruppe til å stå bak restaureringen. Samtlige speidergrupper på Nesodden ble kontaktet, Kiwanis Club og styret for kommunens skoger.

Anna og Ole Pedersen Tjersbråten.

Det ble dannet et interrimsstyre med en representant fra hver av gruppene. Som leder ble valgt Jonn Petersen Dammengen.

Det ble inngått en avtale med Nesodden Kommune den 2/11-1970 om bruksrett for samtlige speidergrupper på Nesodden. Avtalen skulle gjelde i 10 år, men kunne fornyes.

Det ble startet opp med å reparere tak, dører og vinduer. Takket være at det hadde vært tre tidligere forsøk var det fremdeles mulig å redde fjøset, som i dag er gammelstua med peis og kjøkkenkrok.

Speiderforeldre og medlemmer av Kiwanis Club stilte villig opp til dugnad, og i 1976 sto hytta ferdig.

Stor trafikk av publikum og speidararbeidet gjorde at det ble behov for større plass. Det ble bestemt at det skulle bygges et tilbygg. For å skaffe materialer til dette tok Kiwanis på seg arbeidet med å rive et bygg på Fjellstrand. Vi fikk også ta ut tømmer av kommunens skog, som ble skåret til planker og bord.

I 1982 sto nybygget ferdig og ble innviet og ble overlatt til et speiderutvalg som står for drift, utleie og vedlikehold.

Tjernesbråten speiderhytte er blitt et samlingssted og et turmål hvor flere turveier og skiløyper møtes. Det er åpent for salg av vafler og kaffe, solbærtoddy og kakao. En vinterdag med skiføre og sol er det et yrende folkeliv rundt hytta.

Det siste nye er utedo som sto ferdig til pinseleiren 1996 takket være en pengegave fra Kiwanis Club.

Kilder: Karl Tjernshaugen
Knut Strand
Kommunens arkiv

MENNESKER JEG MØTTE

AV RANDI MOE

Det er pussig. Enkelte setter et varig minne i en - en glemmer dem aldri. Hvorfor? Ja si det.

En av dem jeg har møtt og som jeg husker godt, er fiolinisten, musikk læreren og dirigenten Erling Isaksen.

Isaksen hadde spilt i restauranter og ved Oslo-kinoene før han kom til Fjellstrand i 1920-årene.

Selv om økonomien hans var dårlig bar hans antrekk preg av å ha sett bedre dager. Mørke benklær med striper, hvitt stivt skjortebryst av celluloid, og alltid hatt på hodet. Skoene var slitt og det var ikke alltid han hadde strømper på føttene.

Her dirigerer han Myklerud Arbeidersangkor

Fra jeg var liten jente, og det er noen år siden, møtte jeg han. Han var på vei til kjøpmannen, Rudolf Hansen på Haugen.

Isaksens fantastiske evne til å treffe spyttebakken som var plassert i butikken gjorde et voldsomt inntrykk på oss unger.

Isaksen fylte mange behov innen musikk og sang på Nesodden.

Han og kona sto for akkompagnementet til stumfilmene som ble vist i Fjellstrand Folkets Hus. Hun spilte piano. Han fiolin. Kona var bevegelsehemmet pga. revmatisme. Hun måtte hjelpes på plass bak det grønne forhenget.

De første årene leide de rom hos Emil Elton. Kona døde og Isaksen ble alene.

Mange Nesoddgutter lærte å trylle frem de første toner fra fiolinen ved hjelp av læremesteren Isaksen.

I en tid var det minst ett sangkor i hver skolekrets. Isaksen dirigerte flere av dem.

Etter at Martin Urianstad sluttet som dirigent for hornorkesteret Tempo overtok Isaksen taktstokken.

På lørdagskveldene traff du han i de forskjellige danselokalene. Da var han sammen med Willy Johansen som spilte trekkspill. Willy var stuttvokst og spebygd. Den tunge kofferten med spillet subbet i bakken da han slepte det med seg rundt på bygda. Dansegulvet var fullsatt når de to stemte opp til vals eller tango. Honoraret de fikk etter at festen var avsluttet med "damenes vals" var det antall inngangsbilletter som avgjorde.

Selv spilte Isaksen i Nesodden Amatørorkester.

I sine siste leveår bodde han i "Stallen" hos kjøpmann Hokholt. Etter at hesten var skiftet ut med bil ble stallen ominnredet til bolig. Riktignok en dårlig sådan. Isaksen fikk tilbud om plass i aldershjemmet. Han takket nei selv om levesettet hans var høyst kummerlig.

Hjørdis Skjær var blant dem som verdsatte Isaksen som menneske og hans betydning for sang og musikklivet på Nesodden.

*Fra Sindingodden hvor samtlige sangkor på Nesodden hadde felles-
arrangementer og Isaksen dirigerte.*

Hun sørget for at han fikk hjemmestrikkede sokker til jul. Svi-
gersønnen hennes hadde oppgaven å bære julematen til ham.
Trekorset på gravstedet hans bekostet hun også.

Isaksen levde i en tid da kulturlønn og/eller stipend var et
ukjent begrep. I dag ville han sikkert vært en sterk kandidat til
Nesoddens Kulturpris.

Barndommens grønne dal.....

AV KIRSTEN JOHNSRUD LUNDE

Gamle Johnsrudstua

Johnsrud var husmannsplass under Nordre Flateby inntil 1885, da det ble utskilt - g.nr. 4 - b.nr. 6 - og kjøpt av bestefar og bestemor Gulbrand og Mathea Kristiansen Tømt for kr. 4.000.- . De var husmenn på Flatebybråten, men bestefar hadde nok en sterk frihetstrang, for han sa følgende, etter som

far har fortalt: "Heller lappa brok all min dag, enn annen manns tjener"! Det ble nok store renter og avdrag - og sikkert lappa brok.

Bestefar døde i 1916 og mor og far kjøpte stedet. Bestemor fikk kår, som det het den gang. Hun hadde det godt. En dag kom gamle prosten Dahl på besøk og sa: "Du er vel gammel og trett av dage nå, Mathea, og vil gjerne dø"? "Nei, det vil je itte. Mat har je, penger har je og reinslighet - ja, det har je for mye av, så jamen vil je leva litt ennå je, prest"! (Hun syntes kanskje mor vasket henne for mye).

I 1920 ble det bygget nytt våningshus på Johnsrud og senere ny låve og nytt fjøs. Jeg hørte ofte om "hypoteken" som småjente, og trodde det var en fæl mann. Senere forsto jeg at det var "svøpa" for småkårsfolk den gang.

Vi hadde det godt på Johnsrud, men arbeidsledige var vi aldri. Det var å hjelpe til fra vi var ganske små. Det snakkes om så mye barnearbeide i dag, men jeg tør påstå at for oss som vokste opp på småbruk eller mindre gårder i trettiårene var barnearbeide en nødvendighet.

Vann- vedbæring - brønnen vår lå nederst i en bakke ca. 100 m nedenfor husene. Alt vann til mennesker og dyr måtte bæres derfra - ut måtte det også bæres. Om vintrene dro min eldre bror, Helge, og jeg vann til kuene i mors kleskokekjele, på en skikjelke som far hadde laget. Helge dro og jeg støttet og skjøv som best jeg klarte. Kaldt var det og - godt å kunne åpne fjøsdøra og komme inn i det lille, varme fjøset. Kuene rautet - vi var velkomne. Så var det moro å ake bakken ned igjen, med dunken mellom oss, etter mer vann.

Vedbæring måtte til hver eneste dag. Det var fyring både i kjøkken, kammers og soverom. Hele sommeren hogg far og de eldste brødrene mine ved i "ledige" stunder. De store kubbene tok nok far, men vi lærte tidlig å håndtere øks så vi kunne hogge kvist, alt kom til nytte i de dager.

Så skulle det sørges for før til dyra gjennom en lang vinter.

Det var raking og hesjing av høy i flere dager. Moro var det da vår gode nabo Bernhard Granerud på Baltserud kom med hest og høyvogn for å kjøre inn det tørre høyet. Vi satt i den tomme høyvogna mens vi kjørte nedover jordet, det humpet og ristet så det var en fryd.

På sensommeren hadde vi et par "lauvedager". Far hogg som regel ned et par store ospetrær, vi brukte også rogn og selje. Vi ungene kvistet og bandt kjerv av kvist med løv, som vi trillet inn med "flatbår" - trillebår - og la det på fjøstrevet og på hjellen på låven. Dette var et ganske hardt arbeide i solsteken. Løvet måtte ikke være fuktig. Og den som ikke dekket seg til på armer og ben, kunne bli ganske godt oppskrapet. Mor kom ofte ut til oss med kald bringebærsaft og kanskje også med nybakt brød - vi hadde det storveis!

Ugrassluking var et årvisst tilbakevendende onde. Vi og ungene i Baltserud møttes litt før kl. 07.00 om morgenen på veien mellom Ravensborg og Røer. Dagen begynte klokken 07.00. Kål-rabi og turnips skulle tynnes og lukes, samt store potetåkre.

Rennene var så lange, de tok liksom aldri slutt. Jeg husker godt o.r.sakfører Røer kom ned til oss og sa vennlig, men bestemt: "Barn, dere må endelig få med røttene på kveken". Vi nikket og sa "ja". Men lot det seg gjøre, da? Skulle vi få med røttene på all kveka på Røer, hadde vi vært der enda!

Det var unektelig godt å høre "vellingklokka" ringe kl. 13.30. Vi hadde matpakke med oss, men fikk gratis skummet melk. Den var kald og god, hadde stått til kjøling på is i melkebu. Det var pause helt til klokken 15.00. Vi hvilte nok en del, men utrolig nok hadde vi krefter til å leke en del også.

I 1940 hadde vi kr. 3.- pr. dag på egen kost. Jeg fikk utbetalt kr. 69.- for sommerens arbeide, det dekket det meste av konfirmasjonsklærne mine. Det var Ruth Gulbrandsen, Myra som sydde konfirmasjons- og overhøringskjole, samt kåpe. Ruth hadde vært flink, jeg syntes jeg ble så fin. Ellers var det mor som sydde både til guttene og til meg. Etter hvert sydde jeg

Gulbrand og Mathea Kristiansen Tømt.

noe selv også. Far reparerte skotøyet vårt, han kunne både halvsåle og sy sko. Jernlesten var ikke - som i dag - til pynt, men en svært nødvendig ting i huset.

I skoleferien hadde vi alltid byfolk i huset. Selv flyttet vi opp i 2. etg. og leide ut 1. etg. Det ble noen kroner av det òg... Når mor bakte brød, bakte hun også til byfolka - opptil 16 brød om gangen. Da ble det svært hett på kjøkkenet, som i tillegg fikk solsteiken inn fra sydvest. Det måtte være sterk varme i komfyren for å unngå "rårand".

Når det gjaldt byfolk, følte vi oss alltid litt underlegne. De hadde finere klær og sa ord som vi ikke skjønte - "Parallelklasse, ribbevegg" - o.s.v. De ville være klokere enn oss... Men det snudde seg en dag. Min bror kom leiende med en kviekalv

(ca. 4 mnd), som hadde stått på tjør om dagen og nå skulle inn for kvelden. Da sier byfrua: "Si meg, melker den meget"? Min bror ble vel noe forundret og syntes spørsmålet var så dumt, hvor på han svarte: "Ja, det er den likeste vi har". Noen dager senere satt mor og melket. I det samme byfruen kommer inn i fjøset, roper hun: "Kom småpiker, så skal dere få se fru Johnsrud melker oksen"! "Men frue, da!", sa min mor. "Var det De eller mannen Deres som diet barna"? - "Åh, er det sånn, men den har jo horn, og da er det vel en okse"?

"By og land - hand i hand - lå langt inn i fremtiden.

Hele sommeren bar vi melk til byfolk som hadde sommersteder langs Gamle Alværnvei. Det var bare en smal sti å følge. Ofte måtte jeg sette fra meg melkespannene for å tørke vekk kingeljev fra ansiktet. Min far var fremsynt. Han forsto at det ville komme en "vestvei" en dag. Han begynte derfor å anlegge vei ut fra gården. Det var et stort arbeide, og mange, mange kvelder jobbet vi alle sammen der gjennom mange år. 1.2 km. Ikke tror jeg far fikk noen økonomisk støtte til dette prosjektet heller. Men veien ble ferdig den - før Vestveien kom! En bragd synes jeg og flere med meg.

Om sommerkveldene hadde vi ofte mye moro. Da kom byfolk og unger som bodde i nærheten og hentet melk. Vi kunne være 8 - 10 unger som lekte gjemsel, vippet pinne, spilte "101" under de store gamle morelltrærne, der vi også hadde et bord. Vi lekte "indianer og hvit" osv. Kjekke gutter og jenter var de alle sammen.

Vi hadde det fint om vinteren også. Vi ble alle glade i å gå på ski. Helge likte godt å hoppe, så vi lagde hoppbakker både her og der. Margarinkasse til hopp med granbar og mye snø. Det hendte at skolen kom og hadde skirenn her hos oss. Vinterkveldene var det særlig moro. Da laget ungene i Baltserud og vi skøytebane på Ravnsborgtjernet. Vi hadde med oss hjemmelagede skyfler og sopelimer - vi laget skøytebane flott som noen! Skøytene var det så som så med. Mor hadde kjøpt 4 par for 2

kroner på Basarhallen i Oslo. Vi bandt dem på med remmer og tykk hyssing. Det holdt en runde eller to, så falt de av. Det var likt for oss alle. Likevel tror jeg vi hadde mer moro enn ungene har i dag med sitt flotte, perfekte utstyr. Disse kveldene gikk så altfor fort. Når vi hørte far blåse i hendene, var det slutt - og hjem med en gang!

Jeg kan ikke huske at far og mor hadde middagshvil. Far arbeidet mye borte. Hjemmearbeid ble for det meste kveldsarbeide. Ofte arbeidet han bl.a. i Flaskebekk med oppmuring av tennisbaner og portstolper. Det var vanskelig å få arbeide for de fleste. Unggutter, ferdig med skolegang ble satt til å pukke stein. Jeg så dem ofte langs skoleveien min mot Fjellstrand. De fikk tilmålt kvote, alt etter om faren hadde arbeide eller ikke. Tror ikke de fikk utbetalt penger heller, men lapper, som de kunne handle for. Vinterstid fikk far noe arbeide i To- eller i Skoklefallskogen. Tømmerhogst. Jeg ser ham for meg - dra avgårde i grålysningen kalde vintermorgener med bågesag og to økser - en for felling og en for kvisting. En liten spade hadde han også med seg, det var ofte mye snø, så han måtte skuffe seg frem til granleggen.

De som vokser opp i dag, kan neppe forstå hva arbeidsdagen innebar for mine foreldre og mange med dem.

Søndagen var min kjæreste dag. Da var det en egen ro over alt og alle. Far leste litt i Bibelen, "satte opp" sagene (vigge) eller "kastet" litt korn inne på låven. Mor var så glad i å lese, og om søndagene tok hun seg tid til det. Jeg fikk lov til å gå til Aslaug, min kjære og gode venninne på Baltserud - bare det var en stor glede. Så må jeg ikke glemme 17. mai - for en dag! Nysydd kjole, nye turnsko (vanligvis kjøpt for penger tjent på salg av liljekonvall), flagg i hånden og med en hel krone i lommen, løp jeg for full fart gjennom skogen til Baltserud, til Aslaug. Hun sto småtrippende og ventet på meg, og avgårde til veiskillet ved Fjell bar det, mens vi nesten hele veien nynet melodien på "Gammel Jegermarsj". Ved Fjell møtte vi skole-

klassene. Først gikk vi til Nesodden kirke, etterpå til Nyborgjordet, hvor vi lekte og hadde det så fint. Mor kom med nistekurv - ennå kan jeg kjenne smaken av egg og ansjos, spekeskinke sammen med brus. Brusen var nok gjevnest...! Jeg husker godt at jeg ble spurt om min far var borgerlig, siden jeg fikk gå i 17.-maitoget. I trettiårene var dette annerledes enn i dag. Vi hjemme gikk i 1.-maitog også vi..! Og da var det en og annen som spurte om far var kommunist. "Nei, det er vi ikke", sa far. Men vi skulle støtte bl.a. de som satt i fengsel og hadde det vanskelig. Spesielt ble da en general Franco nevnt - en grusom leder for det lidende spanske folk. Og jeg kan minnes at det sto faktisk "Hjelp Spania" på den fanen som kom først i toget. Far og mor mente at begge disse dagene er like viktige for oss, men at det var en uting av de voksne å fritte ut barna.

Vi hadde en god del bær på Johnsrud - bringebær og jordbær. Far hadde laget hyller av stein i åsen mot syd og fylt på jord. Her modnet bærene tidlig. Vi solgte mye bær til sakførerfamiliene på Røer Gård. Tidlig om morgenen måtte vi opp og plukke bringebær som skulle selges inne i byen samme dag, ellers kunne de mugne. Vi plukket i små kurver, som ble satt i 2 lag i store flisekurver - som mor bar i vassåk til Hellvik brygge, så inn til byen med rutebåten for å selge bærene på torget.

Mor syntes det var så fint når høsten kom. Da var vi nesten selvforsynte. Far jaktet også av og til. Det ble en og annen storfugl - orrhane og tiur, samt hare - som fant veien til søndagens middagsbord. Vi fisket gjedde i Bleksli- og Bråtetjernet - rodde sluk. Ålebakker ble satt, og ålen ble som oftest solgt til byfolk i Flaskebekk. Mor var utrolig flink til å få pengene til å strekke til - for de var det trangt om. Husker godt jeg kom fra skolen og spurte om jeg kunne få abonnere på barnebladet "Magne". Det kostet kr.1.80. "Vi får se, jenta mi", sa mor.

Det er mangt og mye en minnes når en først setter seg ned og tenker tilbake. Men jeg synes ikke jeg kan avslutte før jeg har nevnt et par historier.

DEN JULEKVELDEN GLEMMER JEG ALDRI -

En noe forslitt overskrift, muligens, men altså: Hver jul - i ett-halvto-tiden gikk far til "kjerregården" - kirkegården med kornband til bestefars og bestemors grav. På hjemveien var han innom Anton Løes på Torvet for å ønske god jul. En gang sto skomakeren som bodde i "Kontra" der, og sa han skulle kjøpe en ting til sin kone - et fruktfat til kr. 3.-. Det syntes nok far var mange penger, og tenkte vel som så - "har han råd, så må vel jeg kunne kjøpe et fruktfat til kjerringa mi òg..." Vi fikk alltid pakke til jul, - kanskje flere pakker også. Da pakkene var delt ut denne julekvelden, lå det en pakke igjen uten navn. Da sa far: "Den får du åpne, mor".... Var det pakke til mor fra far!? Det hadde aldri hendt tidligere. Nå kom det til syne et fat i fine farger - du storeste! Det ble plassert midt på bordet. Og neppe har en ting fått så mye oppmerksomhet og blitt så beundret som fruktfatet i stua på Johnsrud den julekvelden.

Da bestemor og bestefar kjøpte Johnsrud, ble det fortalt at det skulle ha vært drevet falskmyntneri der. Bestemor trodde på - og mente hun hadde sett både hulder og skrømt. En dag kom hun forferdet hjem fra skogen. Hun hadde møtt en mann som sa: "Ta dem, ta dem, jeg vil ikke ha dem, hundre på hundre, tusener på tusener". Bestemor hadde vært ganske oppskjørtet og forskremt, i følge far. Hva bestemor hadde møtt eller ikke møtt? - derom tier sagaen. Men det var ikke få timer vi ungene benyttet til å leite etter "penger", alltid med magert resultat. I virkeligheten trodde vi vel ikke at vi skulle finne noe heller, men spenningen var like stor hver gang. Og aldri fortalte vi dette til noen! Stadig fant vi nye steder, hvor vi mente det var muligheter. Og noen ganger syntes vi liksom vi var John, og da måtte vi vel finne gjemmestedene? Men heller ikke det hjalp. Gjemmestedene, hvis det i det hele tatt var noen, ble borte med John.

Sosialt samvær - ute - danse - plassene

AV GRETE FOSSUM

Livet besto også i tidligere tider - og kanskje spesielt da - for det aller meste i å jobbe, spise og sove. Dette gjaldt nok de fleste av dagene i uken for folk som bodde på landet og arbeidet med jorden og i tillegg ofte måtte ta en annen jobb ved siden av for å få endene til å møtes. Men på lørdagen søkte man sosialt samvær, og søndagen også, for da hadde man fri, i hvertfall noe av dagen. Det var ofte lange og slitsomme arbeidsdager uten særlige muligheter til å treffe andre og å ha sosialt samvær.

I arbeidsøktene oppsto det nok ofte lyst til å treffe andre, spesielt gjaldt vel dette ung-dommen som gjerne ville møtes til litt moro når det ble helg og fritid. "Nattefrieri" var ikke noe ukjent begrep i riktig gammel tid. Når en ung mann så ei ungjente som han syntes om, hendte det nok at han tok seg en tur under "gluggen" hennes nattetider for å prøve å komme inn og bli bedre kjent... Dersom trafikken ble kjent for husbonden, og han ikke syntes om dette, var det bare å be jenta finne seg nytt arbeid og flytte på "flyttedagen" som enten var 14. april eller 14. oktober.

En tante som var født i 1890 fortalte at en måte å få en gutt med seg på rommet for å være litt alene, var at han ble invitert til å se på "albumet" hennes. Guttene ba med seg jentene for at de skulle få se på "karaffelen" - for enhver ung mann, med respekt for seg selv, hadde en fin likørkaraffel.

Her ankommer "Keiseren og keiserinnen av republikken Fjellstrand" til Nyborgjordet.

Etter hvert ble det mere organisert sosialt samvær, hvor folk i alle aldre møttes og kunne leke, snakke, flørte og ha det hyggelig. Slik oppsto danseplassene rundt omkring.

Det var mang en nydelig grasslette i skogkanten, ved vannet eller ved sjøen som ble faste samlingssteder for befolkningen rundt omkring, som også ble besøkt av gjester - "nabofolk" - eller andre tilfeldige. Til å begynne med gikk dansen rett på "grastusta", kanskje akkompagnert av hjemmelaget seljefløyte eller annet enkelt instrument, kanskje allsang. Etter hvert ble det bygget opp danseplattinger, eller dansegulv. Byggingen av disse dansegulvene startet i ca. 1920 til 30-årene, og de dukket opp både her og der.

Fjellstrand brygge - det er "Fjellstrand-gøy".

Antakelig var det ganske grove materialer som ble brukt, men det var bedre å danse på enn bare bakken eller på bare berget. Man skulle helst ikke slite ut de dyrebare skoene, heller. Hvis man skavet litt stearin utover, så gled "småsko" så fint over dansegulvet.

En av danse-"plenene" lå ved Nordbydammen; en idyllisk liten grasslette, som tydelig var planert og bearbeidet - ved et lite tjern mellom Gjøfjell kapell og Gjøfjell Gård.

Plasser som vi vet det var mye aktivitet på var: Fageråsletta i nærheten av Bergerbanen, med fin utsikt mot Skoklefall og Bundefjorden. Plassen ble også brukt til fotballbane. På "Glarnern" i nærheten av Hesthagan og Bekkbråten ble det danset rett på fjellet. Det var nydelig utsikt der oppe fra. St.Hansaften var det mange som fant veien dit for å kose seg med mat, kaffe og kanskje en liten dram... Ved Myrås, et småbruk litt høyt oppe i Fagerstrand, utskilt fra Gjøfjell, ble det bygget et dansegulv i utkanten av tunet. Nede i Fagerstrand dukket det opp et dansegulv ved Solbakken, i nærheten av Lillerud og et på Gri-sebostranda, Fagerstrand. Videre et på velstranda i Spro og ved Bråtedammen i Spro, et ved Svestad brygge, Fjellstrand brygge, Nyborgjordet, Flaskebekk, ISI-banen i nærheten av der Steiner-skolen ligger i dag, et på Hellvik, Berger og Fjordvangen brygger, Strandparken i Solbergskogen, Kirkevika, Sagajordet i Bomansvik og sikkert enda flere rundt omkring.

De fleste dansegulvene bortover ble bygget av arbeiderungdommen, men også noen av andre ungdomsgrupper og av vel-lene.

Ungdomslokalene Breidablikk i Fagerstrand, Folkets Hus i Fjellstrand, Eklund på Jaer og Bergtun på Berger sto tomme sommerstid, men det hendte det ble vist film.

Jeg har snakket med Asbjørn Myrås, som vokste opp på Myrås mens denne sosiale omgangen pågikk, og han har fortalt at det alltid kom mye folk på lørdagskveldene for å være med på moroa og det ble liv og latter utover natta. Selv var

han bare en liten gutt den gangen og ble egentlig sendt til sengs, men han fikk nok med seg det vesentlige. Smågutter vet alltid en råd til å få med seg det de vil - det er nå min erfaring....

Han husker at hans far og "tante" var ivrige arbeiderpartifolk og var sosiale og "livatte". De lot bygge et dansegulv på tunet, hvor det ble holdt fest hver lørdag i sommersesongen, som varte fra omkring 17. mai, eller pinse og til langt ut i august.

Myrås lå den gang langt inne i skogen og man måtte gå gjennom et mørkt skogholt for å komme fram til gårdstunet. Allerede i august begynner det å bli mørke kvelder og natta kan være skikkelig svart. Da kan jeg tenke meg at man måtte heve blikket oppover for å kunne skimte den lyse stripen, himmelen mellom trærne, og så orientere seg fram etter den. Men du verden - når det var måneskinn - da var det romantisk da!!

Det sto for det meste plakater rundt omkring for å fortelle at arbeiderungdommen skulle holde fest. Da var det bare å møte opp, hvis man ville være med. Men folk kom ellers også - og så ble det fest.

Det kostet kr. 1.- for å komme inn på festen, men da kunne man danse hele kvelden. Hjørdis Karlsen, som var niese på Myrås, forteller at på lørdagen så var det å gå til han far og mase seg til kr. 1.- slik at en kom seg på fest. Far var for det meste grei - og lørdagskvelden var reddet. Så var det å traske og gå for å komme på festen. Offentlige kommunikasjonsmidler fantes ikke lørdagskvelden. En sjelden gang var man kanskje heldig og fikk sitte på hvis noen skulle kjøre bil, da fortrinnsvis lastebil, og det var stor stas. Mange kom langveis fra, men flere kom i følge og de hadde det moro underveis og da ble ikke veien så lang.

Det ble nok søndag godt og vel, før mange av dem fant veien hjem igjen. festen med musikk holdt gjerne på til ca. kl. 01.00 på natta. På festplassen var det også kiosksalg, slik at den som hadde penger å kjøpe for kunne få seg noe å leske seg på. Noe

som Asbjørn Myrås husket godt var at etter festen var slutt, ble musikken buden inn på lørdagsrent kjøkken med rene, stivede hvite kjøkkensett med blått broderi, for å slappe av litt med en kopp kaffe eller to med noe attåt... Musikken hadde jo spilt jevnt og trutt hele kvelden, enten det var bare trekkspill, eller om det var flere spillemenn. Det hendte nok innimellom at grammofonen ble sveivet i gang og hakket avgårde slik at musikerne fikk seg en velfortjent, nødvendig pause.

Folk, som slett ikke bare var ungdom, men tvert i mot med flertall av godt voksne mennesker, møtte opp i sin fineste pynt. Mennene i dress med vest og klokkekjede, kritthvitt skjortebryst og knappestøvler. Konene i sine fine, lange langermede svarte kjoler med fin hvit krave med nuperellekant - og så nålen da. Det fine smykket i sølv og emalje med rose på. Noen av "konene" hadde også knappestøvler. Ungdommene kledde seg nok noe mer uformelt, men bukse og jakke med hvit skjorte og slips måtte nok til - og så hatt eller sixpence. Jentene likte seg nok best i sine lyse sommerkjoler på den lyse årstiden.

Alle var glade i å danse. Mange var riktig danseflinke også. Dansegulvet var fullt hele kvelden og natta med. Musikken ble ofte akkompagnert med allsang. Sang, dans, latter og moro varte til langt på natt og ofte enda lenger.

Det kunne komme folk fra hele Nesodden på disse festene. Det er klart at alle gjester fra andre regioner var ikke like populære. "Byfolka" kom sjelden til disse festene, de laget sine egne sammenkomster, gjerne på strendene. Når det kom karer utenfra, og jentene syntes å foretrekke disse inntrengerne, måtte noe gjøres. Gutta hadde oftest ei flaske på lomma, som hadde skaffet dem mot til å ta kontakt med jentene og eventuelt ei jente de syntes spesielt godt om. Når det så kom fremmedfolk som prøvde å ta jentene fra dem, og kanskje den spesielle jenta som han hadde hatt et godt øye til gjennom lengere tid, kunne de da ikke uten kamp godta denne fornedrelsen. De

måtte måle krefter med inntrengerne og det gikk på bare nevene.

Fryktet var "Degerudgjengen". Det var store, sterke karer fra nabolaget. Ellers gikk disse gjengene under navnet: "Myrås-gutta", "Damenggutta" (fra nære nabolaget til Myrås), "Svestadgutta", "Mikalsengutta" og mange flere. Mange av disse gjengene var brødre og det at de ble betegnet "-gutta" var ikke noe negativt tegn egentlig.

Det skal imidlertid ikke ha vært mye slåssing og bråk på Myrås ifølge kjentmann. Det var aldri verre enn at det ble ordnet på stedet.

Det var sjelden eller aldri noen underholdning på disse festene. Men når Willy Johansen kom med trekkspillet sitt, og/eller Erling Isaksen med fiolinen kom, da var det fest med en gang. Det hendte forresten en sjelden gang at det kom sirkus på besøk, eller i et hvert fall sirkusartister som klovner eller tryllekunstnere.

Ole Myrås som eide og drev Myrås den gangen, var også veivokter. På gården sin hadde han 1 - noen ganger 2 kuer som ga familien melk pluss at noe også gikk til salg. Noen griser fantes også på gården som seg hør og bør. Ellers dyrket de korn og poteter. Etter at han ble enkemann i ung alder, giftet han seg med sin kones søster, Hulda, som kom for å hjelpe til med de 7 barna som var i oppveksten da faren ble alene med dem. "Tante Hulda" var en sosial og livat dame, hvor latteren satt løst, det var mye liv og moro på Myrås.

Finstua som fantes på gårdene før, og som nesten ikke var i bruk i julen en gang, ble på Myrås åpnet for sangkorets øvelseskvelder, så det var livlig hele året på småbruket i skogen. Det var et sted man kunne møtes - og gjerne møttes.

Fra 9. april 1940 var det ikke lenger lov å ha sammenkomster, og etter 1945 var det ikke mange dansegulv som ble benyttet slik som før.

Elev på Jaer....

AV KÅRE FENN

*Nu takk for alt, i fra vi var smaa
og lekte sammen i skog og lage.
Jeg tenkte leken den skulle gaa
op i de graanende dage.*

"...da bygningene var gode, kunde de anførte Medlemmer ikke ville gaa sin fordums Lærer og Medbroder nærmere ind paa Livet, men ønske jo før jo heller Kjøbet approberet for at den faste Skole iblandt os kan komme i gang og desuden Hrr. Johnsen sin Eiendom realisere til at lette hans økonomiske stilling". [...] - "1843 blev der yderligere avgivet 81/2 maal 'øde Mark' av prestegaardens grund til klokkerboligen mot en avgift av 2 spd. til presten. - Der blev tilbygget et rum ved bygningens søndre ende, der blev anskaffet inventar og følgende under-visningsmidler: 4 Herslebs bibelhistorie, 10 Knudsens læsebøker, 3 nye testamenter, 3 salmebøker, 1 Cramers regnebok, 1 større Lindemanns koralbok, samt 5 mindre, 1 salmodikon, 1 Prahls atlas, 1 Knudsens mindre geografi, 1 mindre Hansens norske grammatik og Fayes uttog av Norges historie. Det nyinnredede skolelokale blev tat i bruk nytaar 1846 og betegner et stort fremskridt i bygdens skolevæsen".

Når dette leses er 150-årsjubileet for Jaer skole gått over i historien. Ikke desto mindre kan det være på sin plass å gi til kjenne visse minner fra en elevtid som fant sted før skolen ennå hadde fylt sine 100 år.

En vinterdag - i februar måned i fjor - kom jeg forbi den lille røde bygningen, som står omtalt i sitatet, gjengitt ovenfor fra

Gamle Jaer skole.

Hj. Berners bok - Nesodden Herred, 1924. I dag fungerer bygningen som førskole. Av dem jeg snakket med, både barn og førskolelærere, forklarte jeg at her - i dette huset - begynte jeg i første klasse i 1934. Vantro så de på meg, og så begynte alle å le. Hva lo de av? Sannsynligvis fordi dette hørtet uvirkelig og fjernt.

En augustdag i 1934 gjorde så årets kull av førsteklasinger sin entrè på Jaer skole. Og vi begynte i "småskolen" - dette ordet kunne knapt passe bedre. Den røde, lille skolestua som står der ennå, huset altså klassetrinnene for 1. - 2. - og 3. skoleår. I den søndre delen bodde frk. Remen, bygdas jordmor.

Vi ble hilst velkommen av elevene i "storskolen", i det de "store" jentene kom og lekte med oss. Av skolefag lærte vi knapt noe denne første dagen, men èn ting har satt seg fast i

hukommelsen - de større jentene lærte oss følgende lek: "Sett deg oppi kørja og la ballongen gå..."

De første tre skoleårene gikk unna i en fei. Før vi visste ordet av det, var vi over i "storskolen". Vi gikk frem i alder og visdom....

Nå var vi kommet over i den store hvite bygningen fra 1886, som fremdeles er i bruk i 1996 - også det et jubileum. Vi syntes klasserommet var så stort. Her var det tre doble pultrekker, to elever på hver pult, jentenes rekke til venstre, guttenes til høyre. Her var det et stort kateter, stor tavle og de klassiske kartrullene som kunne trekkes ned akkurat som rullegardiner.... Her var orgel, samt en rekke hjelpemidler til bruk i fysikktime. Og - ikke å forglemme den store, svarte koksovn som - når den ble for varm - løftet på "topplokke" og ga fra seg et gufs av røyk og sot med et smell - dagens "varselskudd" for skjerpet oppmerksomhet!

Det var ekteparet Karen og Jacob Hulaas - ja, nær sagt familien Hulaas - som var våre lærere. I småskolen var det fru Hulaas vi hadde som "frøken", og som selvsagt tok i mot oss hin augustdag i 1934. Når vi så kom over i storskolen overtok Herr lærer Hulaas, eller Herr lærer. Slik var tiltaleformen. Streng og korrekt - ingen har hatt noe vondt av det! Når jeg antyder at vi hadde hele familien Hulaas til våre lærere, så er det ingen overdrivelse.. Familien Hulaas bodde jo på Jaer skole. På den måten kom vi nær inn på hverandre. De ble alle sammen gode forbilder. Dessuten gikk en av sønnene - Gjermund - på lærerskole. Og når han fra tid til annen vikarierte for en av sine foreldre, syntes vi det var stor stas. I årene rundt 1940 var Jacob Hulaas sykepermittert i lengere tid. Foruten Gjermund, som da var ansatt som lærer ved Møllergaten skole i Oslo, hadde vi også fra tid til annen Gjermunds bror, Harald som vikarlærer. Senere i denne perioden fikk vi etter hvert Johan Lofstad som vikarlærer. Lofstad var egentlig ansatt ved Fjellstrand skole, senere ved Berger skole. Lofstad påpekte alltid at

Lærer Jacob Hulaas.

din lærer, han er din venn. Vi fikk derfor lov å si "du" til lærer Lofstad. Dette falt ikke heldig ut, når vi praktiserte denne lærdommen overfor lærer Hulaas, da han kom tilbake etter endt sykepermisjon.

Fru Karen Hulaas kunne nok virke streng, men hadde alltid et glimt i øyet, som vitnet om noe i retning av humoristisk sans. Hennes smil og godslige "klukking" var aldri langt unna. Hun hadde energi og temperament, og hamret inn i oss lærdom med pedagogisk styrke.

Jacob Hulaas hadde fra først av ikke tenkt å bli lærer. Han var født i Borge i Lofoten, der hans far var lærer og klokker. Han tok først handelsskole og snekkerskole. Men faren ville at han også skulle gå lærerskolen, og slik ble det. Jacob Hulaas med familie kom til Jaer skole i 1918, etter først å ha fungert som lærer ved Dal skole i Frogn. I 35 år hadde Hulaas sitt virke som lærer og oppdrager ved Jaer skole. I samme tidsrom var han også klokker ved Nesodden kirke.

Musikk og sang sto høyt hos familien Hulaas. Gjermund Hulaas ble tidlig ansatt som organist i Nesodden kirke - etter sigende landets yngste - 12 år gammel den gang. I og med at "fader" Jacob var klokker, måtte han ofte i tillegg overta organistens rolle, etter hvert som Gjermund ble eldre og hadde sitt arbeide som lærer i Oslo. Da Jaer sangkor ble stiftet i 1918, var Jacob Hulaas en av stifterne og korets første dirigent. Jaer sangkor holdt det for øvrig gående i nærmere 40 år. I midten av trettiårene ivret Jacob Hulaas for at skolen skulle få sitt eget skolekorps. Og med hjelp av oppofrende foreldre og den legendariske Aksel Støttum som dirigent, kunne Jaer Skoles Musikkorps for første gang marsjere i spissen for 17.-maitoget 1938 - som det aller første ordinære skolekorps på Nesodden. I tillegg kommer at Jacob Hulaas også var søndagsskolelærer og speidersjef i kretsen. Da han gikk av som lærer i 1953, ble han hedret for sin allsidige lærergjerning med H.M.Kongens fortjenestemedalje.

Jeg har lyst til å si: Alle vi som var så heldige å få oppleve familien Hulaas og deres nærvær og engasjement i den tiden de var på Jaer skole - i alle fall føler jeg det slik - at særlig Jacob Hulaas kom til å bety noe helt spesielt for oss. Ikke bare gjennom 4 år i storskolen, men gjennom alt ellers. Jacob Hulaas var fremfor alt en meget praktisk anlagt person. I det gamle bryggerhuset tvers over veien for skolen, (det sto tidl. der flaggstangen står i dag) hadde han sitt lille private snekkerverksted. I og med at han hadde snekkerkursus bak seg, var

han nærmest den perfekte sløydlærer. Sløydlokalet lå i 2. etasje over storskolestua. Når dette lokalet ikke var fullt av arbeidsbenker og høvelspon, fungerte det som skoletannlegekontor...! Så dette rommet kan fortelle om mange pinsler, enten du skar deg i fingrene under bestrebelsene med blomsterpinner til mor, eller tannlegens rotfyllinger. I min tid på "sløyden" opplevet vi overgangen fra tresløyd til metallsløyd. Selv om dette var noe nytt, behersket lærer Hulaas også undervisningen i dette faget. Vi opplevet også innføringen av skolehage som et tillegg til den praktiske undervisningen. I de første årene var dette henlagt til Anders Melbye's eiendom på Jaerbråten. Senere ble den flyttet til skolens egen jordeiendom - det var nok å ta av -, den lå for øvrig mellom de to nyeste skolebygningene man har i dag. Til denne undervisningen fikk vi dog noe mer fagekspertise til hjelp, i det herredsaagronom Lauvgjell trådte støttende til.

I og med den skoleordningen vi hadde, vi gikk altså annenhver dag i 7 år. Tre år - 1.-2. og 3. klassetrinn i "småskolen", 1. og 2. klasse sammen i 2 år, 3. klasse alene det 3. året. Så var det 4 år i "storskolen", 4.- og 5. klasse sammen i 2 år, og 6.- og 7. klasse sammen i 2 år. Og med to lærere - èn i hver avdeling - som skulle undervise i samtlige fag, måtte nødvendigvis stille store krav til pedagogisk dyktighet, allsidighet og til fysisk og psykisk utholdenhet. Men enda hadde Hulaas og frue overskudd til å gjøre mer enn det selve lærergjerningen krevet. Vi som opplevet det, vil heller aldri glemme det som ble gjort for oss barna hver eneste 17. mai, hver eneste juletreffest på Eklund. Alle skiturene, skirenn i Jaerbakken, skoleturer, skoleidrett og fysisk fostring i sin helhet.

Jacob Hulaas var, som sagt, en praktisk anlagt person. Dette kom også til uttrykk i hans måte å avvikle skoledagen på. I stedet for alltid å holde seg til det "tørre" pensum, f.eks. i historietimene, naturfagtimene, i religionslære etc., kunne Hulaas stige ned fra sitt kateter og holde spennende og engasjerende

foredrag, noe som vitnet om stor kunnskap om forskjellige temaer. Som hans elever kunne vi ikke absorbere mer lærdom på en bedre måte, enn det Hulaas overførte til oss gjennom slike undervisningstimer. I stedet for trøttende pugg, ble vi fascinert av stoffet ved repetisjon og gjennomlesning etter forelesningene lærer Hulaas holdt for oss - det var på den måten vi lærte ! Mest av alt var det mennesket, vennen Jacob Hulaas som satte sitt preg på skoletimene, og som var det samlende også i familien Hulaas. De ga oss en standard for hvordan livet skulle kunne leves, samtidig som vi fikk med oss en åndelig ballast på livsveien.

Når man lar tankene venne tilbake til det som hendte i forbindelse med skoleårene på Jaer for 60 år siden, er det jo enkelte hendelser som i dag kan få en til å trekke på smilebåndet. Men også alvorspregede hendelser, som f.eks. det som skjedde 1. september 1939. Klassen var akkurat kommet på plass etter "store fri". Begge, både Hulaas og frue kommer inn i klasserommet fra "privaten", vi kan lese Alvoret i deres ansikter. De hadde nettopp hørt på nyhetene i radio og kunne fortelle oss, at nå var det brutt ut krig i Europa. Lærer Hulaas går og trekker ned Europa-kartet fremme ved tavlen - tyske styrker hadde gått inn i Polen. Det som skulle bli Den annen verdenskrig var i gang for fullt. Året før hadde det kommet tsjekkiske flyktninger til skolen vår. De hadde foreløpig fått et "pusterom" fra krigsopplevelsene.

Krigen skulle også komme til vårt land. Og vi som gikk i 6.- og 7. klasse på Jaer skole på dette tidspunkt kan - noe uhytadelig - si: "aldri så galt, godt for noe". Nei, det er selvsagt å gå for langt, men jeg har sjelden vært så sikker på at det vi holdt på med i vår klasse akkurat denne våren ville bli en fiasko.

Det var noe som het Statens kostholdsnevd av 1939, som hadde fått utarbeidet en tekst til bruk i propagandaøyemed for riktig kosthold i krisetida. Teksten var beregnet på å skulle fremføres av et talekor.! Vi øvet seint og tidlig på denne tek-

Det gamle bryggerhuset

sten, som var så lite inspirerende at det var vondt, noe som førte til at vi aldri lærte den utenat, slik vi måtte dersom den skulle fremføres offentlig. Og det skulle den! - på et større møte Nesodden Helselag skulle arrangere på Eklund 11. april 1940. Vi øvet og øvet. Den 9. april 1940 kom så krigen til vårt eget land. Dermed ble alt avlyst og vi slapp unna en mulig forestående fiasko. Vi likte ikke å gjøre feil, i et hvert fall ikke dersom det gikk utover hele skolen.

Når vi var kommet så langt, var det jo en høyest besynderlig opplevelse, at vi som da var skoleelever på Jaer - barn i en norsk skole - opplevet å måtte gå på skolen også dager som 17. mai, som om det var en vanlig skoledag ellers i året. Men det

eksisterte mellom lærer og elever en usynlig håpets bro - og en tro på at vi nok skulle få feire 17. mai sammen igjen i et fritt land - på Jaer skole med hornmusikk på låvebrua! Og det var jo nettopp denne fellesskapsfølelsen for nasjonaldagen, slik den ble feiret på Jaer skole i regi av Jacob Hulaas og hans familie, som holdt motet oppe.